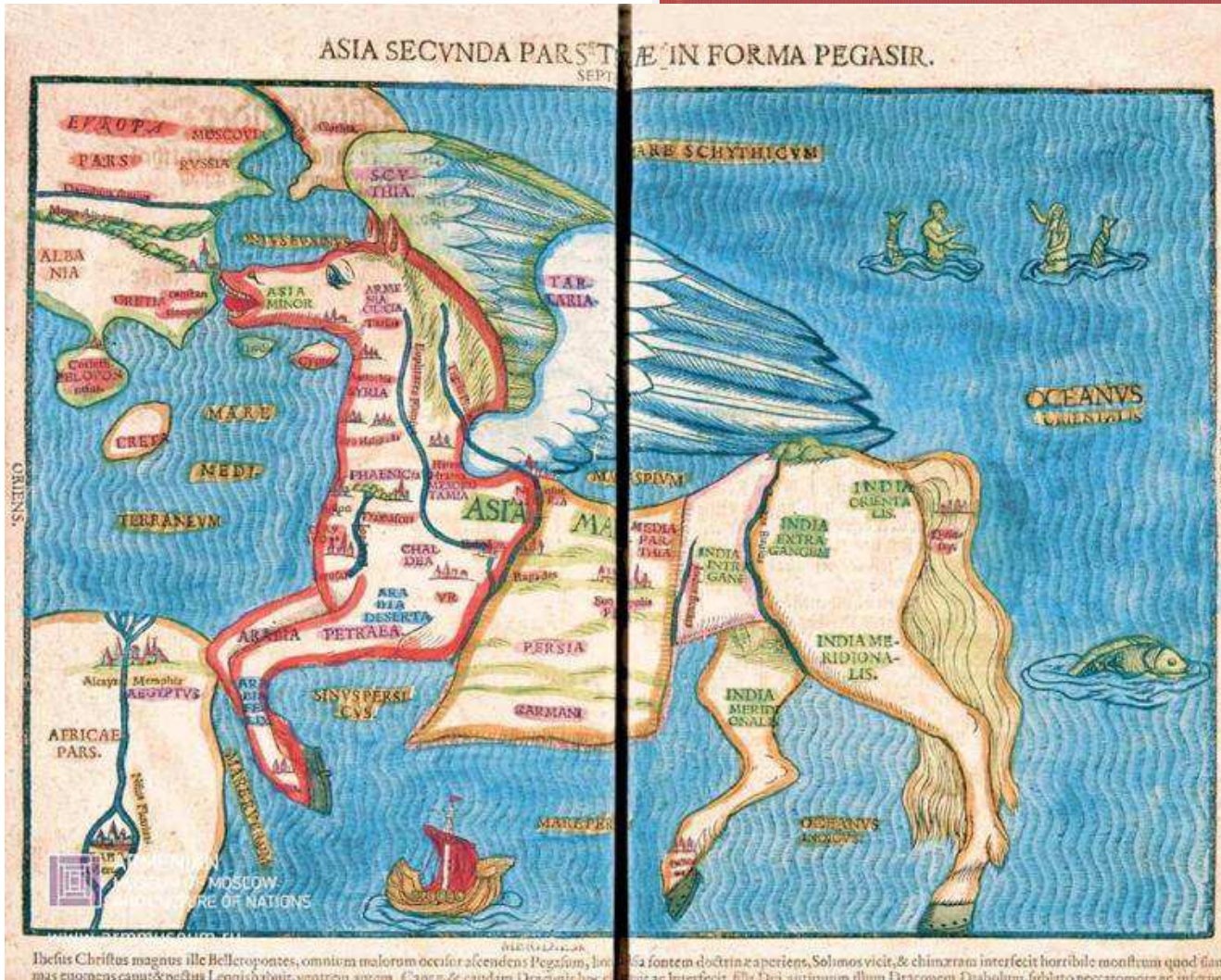

Հռչակագիր՝ Բնիկ ժողովուրդներու իրավունքներուն մասին

Արմենակ Արահամեան
 Մովսէս Նահաբեան
 Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ
 27/06/2017

**Միացեալ Ազգերու
Կազմակերպութիւն (ՄԱԿ)**

**Հռչակագիր՝
Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները**

**Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Հռչակագիրը՝
Բնիկ Ժողովուրդներու իրաւունքներուն մասին**

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Ասիական Խորհուրդ

Presidential Council of the Republic of Western Armenia

**Միացիալ Ազգերու Կազմակերպութեան (ՄԱԿ) Հռչակագիրը՝
Բնիկ Ժողովուրդներու իրաւունքներուն վերաբերեալ**
(Ընունած է Ընդհանրական Համաժողովը՝ 13 Սեպտեմբեր 2007 թ.-ին)

Ընդհանրական Համաժողովր,

Առաջնորդուելով Միացեալ Ազգերու հիմնադրոյթի նպատակնրով եւ սկզբունքներով, եւ վստահ ըլլալով Պետութիւններու բարի կամքին՝ որ կը կատարեն իրենց յանձն առած պարտաւորութիւնները ըստ այդ հիմնադրոյթին.

Ամրագրելով, որ բնիկ ժողովուրդներն հաւասար են միւս բոլոր ժողովուրդներուն, միեւնոյն ժամանակ ճանչնալով որ բոլոր ժողովուրդները իրարմէ տարբեր ըլլալու, իրենք զիրենք տարբեր համարելու, եւ որպէս այդպիսին յարգուած ըլլալու իրաւունքն ունին.

Ամրագրելով նաեւ, որ բոլոր ժողովուրդներն ալ իրենց նպաստը կը բերեն քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի բազմազանութեանն ու հարստացման, որոնք կը կազմեն համայն մարդկութեան ընդհանրական ժառանգութիւնը.

Ամրագրելով առաւել եւս, որ բոլոր վարդապետութիւնները, ռազմավարութիւններն ու գործունէութիւնները՝ որոնք հիմնուած են եւ կամ կոչ կ'ընեն ժողովուրդներու կամ անհատներու գերակայութեան՝ յենուելով ազգային, ցեղային, կրօնական, ծագումնաբանական (էթնիկ) կամ մշակութային առանձնայատկութիւններու վրայ՝ անոնք կը համարուին ցեղապաշտական, գիտականօրէն կեղծ, օրինապէս անարժէք, բարոյապէս դատապարտելի եւ հասարակայնօրէն ոչ ճիշդ.

Վերահաստատելով, որ բնիկ ժողովուրդներն իրենց իրաւունքներն իրականացնելու ընթացքին՝ պէտք է ազատագրուած ըլլան որեւէ խտրականութենէ.

Նկատի ունենալով, որ բնիկ ժողովուրդները տառապած են պատմական անիրաւութիւններէ՝ որպէս արդիւնք բազմաթիւ պատճառներու, ինչպէս անոնց գաղութացման եւ հողազրկման, տարածքներէ եւ բնական պաշարներէ ունեզրկման,

որոնք պատճառ դարձած են որ յատկապես չկարողանան կատարելագործել եւ կիրառել իրենց իրաւունքները՝ ըստ իրենց սեփական պահանջքներուն եւ շահերուն.

Ճանչնալով, պարտադիր անհրաժեշտութիւնը՝ յարգելու եւ յառաջ մղելու բնիկ ժողովուրդներու գոյութիւն ունեցող իրաւունքները՝ որոնք կը բխին անոնց քաղաքական, տնտեսական եւ հանրային կառոյցներէն, եւ անոնց մշակոյթէն, հոգւոր ւսանդութիւններէն, պատմութիւններէն եւ փիլիսոփայութիւններէն, յատկապէս իրենց հողերուն, տարածքներուն եւ բնական պաշարներուն հանդէպ ունեցած իրաւունքներէն,

Ճանչնալով նաեւ, պարտադիր անհրաժեշտութիւնը՝ յարգելու եւ յառաջ մղելու բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները, որոնք ամարագրուած են Պետութիւններու հետ պայմանագիրներով, համաձայնագիրներով եւ այլ կառուցողական կարգաւորումներով,

Ողջունելով այն փաստը, որ բնիկ ժողովուրդները իրենք զիրենք կը կազմակերպեն ապահովելու համար իրենց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային բարգաւաճումը, եւ որպէսզի վերջ դրուին խտրականութեան բոլոր տեսակներուն՝ որտեղ որ ալ անոնք տեղի կ'ունենան,

Համոզուած ըլլալով, որ բնիկ ժողովուրդներուն կողմէ վերահսկումը այն զարգացումներուն՝ որոնք ազդեցութիւն կրնան թողուլ իրենց վրայ, եւ իրենց հողերուն, տարածքներուն եւ բնական պաշարներուն վրայ, ինչը հնարաւորութիւն կուտայ պահպանելու եւ զօրացնելու իրենց կառոյցները, մշակոյթներն ու ւսանդութիւնները, եւ առաջ կը մղէ իրենց զարգացումը՝ համապատասխան իրենց ցանկութիւններուն եւ կարիքներուն,

Ճանչնալով, որ յարգանքը հանդէպ բնիկներու գիտելիքներուն, մշակոյթներուն եւ ւսանդական սովորութիւններուն՝ իր ազդեցութիւնը պիտի ունենայ, որ կայուն ձեւով եւ լաւագոյնս զարգացնելով կառավարուի միջավայրը,

Ծեշտելով ապառազմականացման կիրառման կարելորութիւնը բնիկ ժողովուրդներու հողերուն եւ տարածքներուն վրայ՝ որով խաղաղութիւն, տնտեսական, հանրային առաջընթաց ու զարգացում պիտի ապահովուի, նաեւ պիտի ստեղծուի զիրար հասկնալու մթնոլորտ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ՝ երկրագունդի ազգերուն եւ ժողովուրդներուն միջեւ,

Ճանչնալով մասնաւորապէս բնիկ ընտանիքներու եւ համայնքներու իրաւունքը՝ որով համատեղ պիտի կրեն իրենց երեխաները մեծցնելու, մարգելու, կրթելու պատասխանատուութիւնը, նաեւ անոնց բարեկեցութիւնը պիտի ապահովեն՝ մանկանց իրաւունքներուն համապատասխան,

Նկատի առնելով, որ համաձայնագիրներով, պայմանագիրներով եւ այլ կառուցողական կարգաւորումներով ամրագրուած իրաւունքները Պետութիւններուն եւ բնիկ ժողովուրդներուն միջեւ՝ որոշ պարագաներու մէջ ունին միջազգային նշանակութեան խնդիր, շահ, պատասխանատուութիւն եւ նկարագիր,

Նկատի առնելով նաև, թե դաշնանագիրները, համաձայնագիրներն ու այլ կառուցողական կարգաւորումները, նաև անոնց թելադրած յարաբերութիւնը հիմք կը ծառայեն ամուր գործընկերութեան՝ Բնիկ ժողովուրդներուն եւ Պետութիւններուն միջեւ,

Գիտակցելով, որ Միացեալ Ազգերու Կանոնադրութիւնը, Միջազգային Ուխտը՝ Տնտեսական, Ընկերային եւ Մշակութային Իրաւունքներուն վերաբերուող, ինչպէս եւ Միջազգային Ուխտը՝ Քաղաքացիական եւ Քաղաքական Իրաւունքներուն մասին, նաև Վիեննայի Հռչակագիրն ու Աշխատանքային Ծրագիրը՝ կ'ամրագրեն հիմնարար կարելորութիւնը բոլոր ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին, ըստ որուն՝ անոնք ազատօրէն կրնան որոշել իրենց քաղաքական կարգավիճակը, եւ ազատօրէն կրնան հետապնդել իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացումը,

Ի մտի ունենալով, որ այս Հռչակագիրին մէջէն ոչ մէկ բան կրնայ օգտագործուիլ՝ ժխտելու համար որեւէ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը, որ կը կիրառուի միջազգային օրէնքին համապատասխան,

Համոզուած ըլլալով, որ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներուն ճանաչումը այս Հռչակագիրով պիտի յառաջացնէ ներդաշնակ եւ գործընկերային հարաբերութիւններ Պետութեան եւ բնիկ ժողովուրդներու միջեւ, հիմնուած իրաւունքի, դեմոկրատիայի, մարդկային իրաւունքներուն հանդէպ յարգանքի, ոչ-խտրականութեան եւ բարի հաւատքի սկզբունքներուն վրայ,

Խրախուսելով Պետութիւնները, որ համահունչ գործեն եւ արդիւնաւետօրէն իրագործեն իրենց բոլոր պարտաւորութիւնները, որոնք կը կիրառուին բնիկ ժողովուրդներուն հանդէպ, միջազգային ընդունուած միջոցներով, մասնաւորապէս անոնք որոնք կը վերաբերին մարդու իրաւունքներուն, խորհրդակցելով եւ համագործակցելով տուեալ մարդկանց հետ,

Ծեշտադրելով, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կարելոր եւ շարունակական դեր ունի կատարելու՝ Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներն ու պաշտպանութիւնը առաջ տանելու գործին մէջ,

Համոզուած ըլլալով, որ այս Հռչակագիրը առաւել առաջատար կարելոր քայլ մըն է՝ ճանչնալու, առաջ մղելու եւ պաշտպանելու համար Բնիկ ժողովուրդներու ազատութիւններն ու իրաւունքները, նաև կարելոր քայլ է, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան համապատասխան մարմինները պատշաճ զարգացման գործունէութիւն ծաւալեն այս ծիրէն ներս.

Ընդունելով եւ վերահաստատելով, որ Բնիկ անհատներն առանց խտրականութեան իրաւասու են մարդու իրաւունքներու բոլոր ճանչցուած միջազգային օրէնքներուն, Բնիկներու ընդհանուր իրաւունքներուն՝ որոնք անփոխարինելի են, եւ անբաժանելի են իրենց գոյութեան եւ զարգացման ընթացքին համար.

Հաշուի առնելով, որ Բնիկ ժողովուրդներու իրավիճակը կը տարբերի շրջանէ շրջան եւ երկիրէ երկիր՝ պէտք է նկատի առնուին անոնց ազգային ու տարածաշրջանային առանձնայատկութիւններն ու զանազան պատմական եւ մշակութային հենքերը,

Հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ ՄԱԿ-ի հետեւեալ հռչակագիրը Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներուն մասին՝ որպէս կատարելագործման ուղենիշ, որուն պէտք է հետամտիլ գործընկերութեան ոգիով եւ կատարեալ յարգանքով.

Յօդուած 1

Բնիկ ժողովուրդներն հաւաքականօրէն թէ անհատապէս իրաւունքն ունին լիարժէքօրէն վայելելու մարդու բոլոր իրաւունքներն ու հիմնական ազատութիւնները, որոնք ճանչցուած են ՄԱԿ-ի Կանոնադրութեան մէջ, մարդու համընդհանուր իրաւունքներու Տիեզերական Հռչակագիրին մէջ, եւ մարդու իրաւունքներու միջազգային օրէնքին մէջ:

Յօդուած 2

Բնիկ ժողովուրդներն ու անհատները՝ ազատ եւ հաւասար են բոլոր ուրիշ մարդկանց եւ անհատներուն, եւ իրաւունքն ունին ազատուած ըլլալու որեւէ ձեւի խտրականութենէ՝ իրենց իրաւունքները գործի դնելու ընթացքին, յատկապէս երբ հարցը կը վերաբրի իրենց բնիկութեան ծագման կամ ինքնութեան:

Յօդուած 3

Բնիկ ժողովուրդներն ունին ինքնորոշման իրաւունք: Այդ իրաւունքին շնորհիւ՝ անոնք ազատօրէն կը վճռեն իրենց քաղաքական կարգավիճակը, եւ ազատօրէն հետամուտ կ'ըլլան իրենց սոցիալ-տնտեսական եւ մշակութային զարգացման:

Յօդուած 4

Բնիկ ժողովուրդները գործարկելով իրենց ինքնորոշման իրաւունքը՝ կ'ունենան ինքնավար ըլլալու իրաւունքը, կամ ինքնակառավարում կ'ունենան այն հարցերուն մէջ՝ որոնք կ'առնչուին իրենց ներքին եւ տեղական գործերուն, ինչպէս կ'առնչուին ֆինանսներու հայթայթման ձեւերուն կամ միջոցներուն՝ ինքնավար գործունէութեան համար:

Յօդուած 5

Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին բարձր պահելու եւ ուժեղացնելու իրենց իւրայատուկ քաղաքական, օրէնսդրական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կառոյցները, մինչ ամրապնդելով իրենց իրաւունքը՝ կրնան լիարարժէքօրէն մասնակցիլ Պետութեան քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կեանքին՝ եթէ կը փափաքին ի հարկէ:

Յօդուած 6

Իւրաքանչիւր Բնիկ անհատ՝ իրաւունքն ունի պատկանելու ազգութեան մը:

Յօդուած 7

ա) Բնիկ անհատները իրաւունքներն ունին կեանքի, ֆիզիկական եւ մտաւոր անձեռնմխելիութեան, ազատութեան եւ անձի ապահովութեան:

բ) Բնիկ ժողովուրդներն հաւաքական իրաւունքն ունին ապրելու ազատութեան մէջ, խաղաղ եւ անվտանգ՝ որպէս իւրայատուկ ժողովուրդներ, եւ պէտք չէ ենթարկուին որեւէ ցեղասպանութեան կամ որեւէ այլ բռնութեան գործողութեան, ներառեալ բռարարքի՝ որով խումբի մը մանուկները կը փոխադրեն մէկ ուրիշ խումբի:

Յօդուած 8

ա) Բնիկ ժողովուրդներն ու անհատները իրաւունքն ունին չենթարկուելու բռնի ճուլման կամ իրենց մշակոյթի ոչնչացման:

բ) Պետութիւնները պէտք է ազդու միջոցներ ձեռնարկեն կանխարգիլելու եւ ուղղելու.

ա) որեւէ գործողութիւն՝ որ նպատակադրուած է կամ ուղղուած է գրկելու զիրենք իրենց ամբողջականութենէն որպէս իւրայատուկ ժողովուրդ, կամ ալ գրկելու զիրենք իրենց մշակութային արժէքներէն կամ ծագումնական ինքնութենէն,

բ) որեւէ գործողութիւն որ նպատակ կամ հետեւանք կ'ունենայ գրկելու զիրենք իրենց հողերէն, տարածքներէն կամ բնական պաշարներէն,

գ) Բնակչութիւնը տարհանելու որեւէ ձեւի պարտադրանք՝ որ միտուած կ'ըլլայ անոնց իրաւունքներէն մէկը խախտելու, կամ կ'անտեսէ զանոնք,

դ) Որեւէ ձեւի բռնի ճուլման կամ համաճուլման (ինտեգրման) փորձ,

ե) Որեւէ ձեւի ելոյթ (պրոպագանդա) ուղղուած իրենց դէմ՝ խրախուսելու կամ պարտադրելու ծագումնաբանական (էթնիկ) խտրականութիւն:

Յօդուած 9

Բնիկ ժողովուրդներն ու անհատները իրաւունքն ունին պատկանելու բնիկ համայնքի մը կամ ազգի մը, ըստ տուեալ համայնքի կամ ազգի լեզուին, աւանդոյթներուն եւ սովորութիւններուն: Ոչ մէկ տեսակ խտրականութեան կրնայ յառաջանալ՝ սոյնպիսի իրաւունքի կիրառումէն:

Յօդուած 10

Բնիկ ժողովուրդները պէտք չէ հարկադրաբար տեղահանուին իրենց հողերէն կամ տարածքներէն: Պէտք չէ տեղի ունենայ տարհանութիւն՝ առանց անոնց ազատ որոշման, նախապէս տեղեակ պահելով տուեալ բնիկ ժողովուրդները, եւ անոնց հետ համաձայնեցնելով, կատարելով համապատասխան պատշաճ փոխհատուցումը, եւ որտեղ որ կարելի է՝ անոնց վերադարձը հնարաւոր դարձնելով:

Յօդուած 11

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին կիրառելու եւ վերաբժեւորելու իրենց մշակութային ավանդութիւններն ու սովորութիւնները: Սա կը ներառնէ իրենց իրաւունքը՝ պահպանելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մշակոյթի անցած, ներկայ եւ գալիք միջոցառումները, ինչպէս հնագիտական եւ պատմական տեղանքները, հնագիտական գտածոները, գեղարուեստական ձեւաւորումները, ծիսակատարողութիւնները, կիրառական վարպետութիւնը, տեսողական, կատարողական արուեստներն ու գրականութիւնը:

բ) Պետութիւնները պէտք է փոխհատուցումն ապահովեն արդիւնաւետ միջոցներով որոնք կրնան ներառնել վերադարձն ու կարգաւորումը, մշակուած Բնիկ ժողովուրդներուն հետ միասնաբար, յարգելով անոնց սեփականութիւնն հանդիսացող մշակոյթը, մտաւոր, կրօնական եւ հոգեւոր արժէքները,՝ որոնք անոնցմէ խլուած են առանց իրենց ազատ համաձայնութեան, կամ խախտելով անոնց օրէնքներն ու սովորութիւնները:

Յօդուած 12

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին հռչակագրելու, կիրառելու, զարգացնելու եւ ուսուցանելու իրենց հոգեւոր ու կրօնական ավանդութիւնները, սովորութիւնները, եւ ծէսերը. իրաւունքն ունին պահպանելու, պաշտպանելու, եւ առաւելութիւնն ունին մօտենալու իրենց կրօնական եւ մշակութային կեդրոններուն, իրաւունքն ունին օգտագործելու եւ վերահսկելու իրենց ծիսական կառոյցները, եւ իրաւունքն ունին հայրենադարձելու իրենց մարդկային անժիւններու մնացորդները:

բ) Պետութիւնները պէտք է որոնեն միջոցներ՝ կարելի դարձնելու մօտեցումը եւ կամ հայրենադարձումը իրենց մօտ գտնուող ծիսական առարկաներուն, եւ անոնց պատկանող մարդկային անժիւններուն՝ արդար, թափանցիկ եւ արդիւնաւետ միջոցներով, մշակուած միասնաբար տուեալ բնիկ ժողովուրդներուն հետ:

Յօդուած 13

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին վերակենդանացնելու, օգտագործելու, զարգացնելու եւ գալիք սերունդներուն փոխանցելու իրենց պատմութիւնը, լեզուն, բանաւոր սովորութիւնները, փիլիսոփայութիւնը, գրային համակարգերն ու գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ ընտրելու եւ պահպանելու իրենց սեփական անուանումները համայնքային, տեղագրական եւ մարդկային:

բ) Պետութիւնները պէտք է արդիւնաւետ միջոցներ ձեռնարկեն՝ այդ իրաւունքը ապահովելու համար, եւ վստահեցնեն՝ որ Բնիկ ժողովուրդները կրնան հասկնալ եւ իրենց հասկնալի կը դառնան քաղաքական, իրաւական եւ վարչական գործընթացները, անհրաժեշտութեան պարգային թարգմանական ծառայութիւններով եւ այլ համապատասխան միջոցներով:

Յօդուած 14

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին հիմնադրելու եւ վերահսկելու իրենց սեփական ուսումնական համակարգերն ու հաստատութիւնները, ուր ուսուցումը

կ'ընթանայ իրենց սեփական լեզուով՝ այնպես որ համապատասխան ըլլայ իրենց ուսուցողական եւ կրթական մշակութային մեթոտներուն:

բ) Բնիկ անհատները՝ մասնաւորապէս երեխաները, իրաւունքն ունին հասնելու Պետութիւններու կրթական բոլոր մակարդակներուն եւ տեսակներուն՝ առանց խտրականութեան:

գ) Պետութիւնները համագործակցելով բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ պէտք է արդիւնաւետ միջոցներ ձեռնարկեն, որպէսի բնիկ անհատները՝ մասնաւորապէս երեխաները, ներառեալ անոնք որոնք կ'ապրին իրենց համայնքներէն դուրս, ունենան կրթութեան հնարաւորութիւն՝ իրենց սեփական մշակոյթին համապատասխան, եւ մատուցուած իրենց սեփական լեզուով:

Յօդուած 15

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին արժանապատուութեանն ու բազմազանութեան մշակոյթներու, աւանդութիւններու, պատմութեան եւ ներշնչանքի՝ արտացոյցուած իրենց ուսմանական եւ հանրային տեղեկատուութեան մէջ:

բ) Պետութիւնները պէտք է արդիւնաւետ միջոցներ ձեռնարկեն՝ բնիկ ժողովուրդներու հետ խորհրդակցութեամբ եւ համագործակցութեամբ, պայքարելու համար նախապաշարումներու դէմ, վերացնելու համար խտրականութիւնը՝ որպէսզի առաջ մղեն բարի կամեցողութիւնն ու լաւ յարաբերութիւնները բնիկ ժողովուրդներուն եւ հասարակութեան բոլոր շերտերուն միջեւ:

Յօդուած 16

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին հիմնադրելու իրենց սեփական տեղեկատուական միջոցները՝ իրենց սեփական լեզուով, եւ հասնելու առանց խտրականութեան բոլոր տեսակի ոչ բնիկ տեղեկատուական միջոցներուն:

բ) Պետութիւնները ազդեցիկ միջոցներ պէտք է ձեռք կ'առնեն՝ որպէսզի հաւաստեն թէ Պետութիւններու սեփականութիւն հանդիսացող տեղեկատուական միջոցները ըստ էութեան կ'արտացոյեն բնիկներու մշակութային բազմազանութիւնը: Պետութիւնները՝ ապահովելու համար առանց նախապաշարումի արտայայտուելու ազատութիւնը՝ պէտք է քաջալերեն իրենց պատկանող լրատուական միջոցները, որ պատշաճօրէն անդրադառնան բնիկներու մշակութային բազմազանութեան:0

Յօդուած 17

ա) Բնիկ անհատներն ու ժողովուրդները իրաւունքն ունին լիարժեքօրէն օգտուելու սահմանուած բոլոր իրաւունքներէն՝ հաստատուած կիրառելի միջազգային եւ ազգային աշխատանքի օրէնքին վրայ:

բ) Պետութիւնները խորհրդակցելով եւ համագործակցելով բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ պէտք է իւրայատուկ միջոցներ ձեռք առնեն պաշտպանելու համար բնիկ մանուկները տնտեսական շահագործումէ, եւ պաշտպանելու համար որեւէ գործէ՝ որ կրնայ պատուհասել զիրենք, կամ որ կը խանգարէ անոնց ուսումնառութիւնը, կամ որ վնաս կը

պատճառէ անոնց առողջուեանն ու ֆիզիկականին, մտաւոր, հոգեւոր, բարոյական կամ ընկերային առաջընթացին, հաշուի առնելով անոնց յատուկ դիրքագրացութիւնը, նաեւ կարեւորութիւնը կրթութեան՝ որով պիտի ամրապնդուին:

գ) Բնիկ անհատներն իրաւունքն ունին չ'ենթարկուելու որեւէ խտրականութիւն ենթադրող՝ աշխատանքային պայմաններու, պաշտօններու կամ վարձատրութեան:

Յօդուած 18

Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին իրենց մասնակցութիւնը բերելու որոշումներու ընդունման՝ որոնք կրան ազդեցութիւն ձգել իրենց իրաւունքներուն վրայ, այն պիտի իրենց կողմէ ընտրուած ներկայացուցիչներու միջոցով, ըստ իրենց ընթացակարգերուն: Անոնք իրաւունքն ունին նաեւ որոշում ընդունող իրենց սեփական հաստատութիւններն ունենալու եւ զարգացնելու:

Յօդուած 19

Պետութիւնները պէտք է բարի կամքով խորհրդակցին եւ համագործակցին խնդրոյ առարկայ բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ զանոնք ներկայացնող կառոյցներուն միջոցով, որպէսզի անոնցմէ նախօրոք ստանան անոնց ազատ, նախնական եւ տեղեկացուած համաձայնութիւնը՝ ամբողջացնելու համար օրէնսդրական կամ վարչական չափորոշիչները, որոնք կրնան ազդել անոնց վրայ:

Յօդուած 20

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին պահելու եւ զարգացնելու իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ հանրային համակարգերը կամ կառոյցները, ապահովաբար վայելելու իրենց սեփական գոյութեան միջոցներն ու առաջընթացը, եւ ազատօրէն զբաղուելու իրենց բոլոր աւանդական եւ այլ տնտեսական գործունէութիւններով:

բ) Բնիկ ժողովուրդները՝ որոնք սեփականագրուելու են իրենց գոյութեան միջոցներէն՝ իրաւունքն ունին պահանջելու ճիշտ եւ արդարացի փոխհատուցում:

Յօդուած 21

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին առանց խտրականութեան բարելաւելու իրենց տնտեսական եւ հասարակական պայմանները՝ ներառեալ աշխատանքային, կրթական, մասնագիտական պատրաստման եւ վերապատրաստման, բնակտարածքի, բուժման, առողջապահութեան եւ հասարակական ապահովագրութեան ոլորտները:

բ) Պետութիւնները պէտք է արդիւնաւետ միջոցներ ձեռնարկեն, եւ որտեղ անհրաժեշտ է՝ յատուկ մօտեցում ցուցաբերեն ապահովելու համար բնիկ ժողովուրդներու տնտեսական եւ հասարակական պայմաններուն շարունակական բարելաւումը: Յատկապէս ուշադրութիւն պէտք է դարձնեն բնիկ մեծահասակներու, կանանց, երիտասարդներու, մանուկներու եւ հաշմուած անձերու յատուկ կարիքներուն եւ իրաւունքներուն:

Յօդուած 22

ա) Առանձնայատուկ ուշադրութիւն պէտք է ցուցաբերուի բնիկ ծերունիներու, կանանց, երիտասարդներու, երեխաներու, հաշմանդամ անձանց իրաւունքներուն՝ եւ յատուկ կարիքներուն՝ ամբողջացնելու համար սոյն Հռչակագիրը:

բ) Պետութիւնները բնիկ ժողովուրդներուն հետ համաձայնեցնելով՝ պէտք է հաւաստեն որ բնիկ կանայք եւ երեխաները կը վայելեն ամբողջական պաշտպանութիւն, եւ երաշխիքներն ունին բոլոր տեսակ բռնութիւններու եւ խտրականութիւններու դէմ:

Յօդուած 23

Բնիկ ժողովուրդները, իրենց զարգացումն իրականացնելու նպատակով՝ իրաւունքն ունին կազմելու եւ մշակելու գերակայութիւններ եւ ռազմավարութիւններ: Անոնք յատկապէս իրաւունքն ունին աշխուժօրէն մասնակցելու իրենց վրայ ազդող առողջութեան, բնակտարածքի, ինչպէս եւ իրենց վերաբերող այլ հանրային, քաղաքական ծրագիրներու մշակմանն ու որոշման, նաեւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ զանոնք ղեկավարելու իրաւունքը՝ իրենց սեփական հաստատութիւններուն միջոցով:

Յօդուած 24

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին պահպանելու իրենց աւանդական դեղորայքն ու բուժական միջոցները, ներառեալ իրենց կենսական դեղաբոյսերը, կենդանիներն ու մետաղական հանածոները: Բնիկ անհատները նոյնպէս իրաւունքն ունին մերձենալու բոլոր հանրային եւ առողջապահական ծառայութիւններուն՝ առանց որեւէ խտրականութեան:

բ) Բնիկ անհատները հաւասար իրաւունք ունին վայելելու առողջապահութեան ֆիզիկական եւ հոգեկան առաւելագոյն մատչելի ծառայութիւններէն: Պետութիւնները պէտք է անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկեն՝ որպէսզի յառաջընթացով կատարելապէս իրականանայ սոյն իրաւունքը:

Յօդուած 25

Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին պահպանելու եւ ամրապնդելու իրենց իւրայատուկ հոգեւոր յարաբերութիւնները՝ աւանդաբար իրենց ունեցած կամ այլապէս զբաղցուցած եւ օգտագործած հողերուն, տարածքներուն, ջուրերուն եւ ծովափներուն, նաեւ բնական հարստութիւններուն հետ, որոնց հանդէպ իրենց պատասխանատուութիւնը պէտք է վերցնեն՝ յետագայ սերունդներուն փոխանցելու համար:

Յօդուած 26

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին իրենց այն հողերուն, տարածքներուն եւ բնական պաշարներուն՝ որոնք աւանդաբար իրենց սեփականութիւնը եղած են, զբաղցուցած են, կամ այլապէս օգտագործած են կամ ձեռք բերած են,

բ) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին որպէս սեփականութիւն ունենալու, օգտագործելու, զարգացնելու եւ վերահսկելու հողեր, տարածքներ եւ բնական հարստութիւններ՝ զորոնք ունին որպէս աւանդական սեփականութիւն, կամ այլ աւանդական ձեւով՝ զբաղցուցած ու օգտագործաց են, ինչպէս եւ զանոնք որոնք ձեռք բերած են:

գ) Պետութիւնները պէտք է տան օրինական ճանաչում ու պաշտպանութիւն այս հողերուն, տարածքներուն եւ բնական պաշարներուն: Այսպիսի ճանաչումը պէտք է ուղղորդուի պատշաճ յարգանքով տուեալ բնիկներու սովորութիւններուն, աւանդութիւններուն, եւ հողատիրապետման ձեւերուն:

Յօդուած 27

Պետութիւնները տուեալ բնիկ ժողովուրդներուն հետ համատեղ պէտք է հիմնադրեն եւ ամբողջացնեն հաւասարակշռուած, անկախ, անկողմնակալ, բաց եւ թափանցիկ գործընթաց մը՝ տալով ճշգրիտ ճանաչողութիւն բնիկ ժողովուրդներու օրէնքներուն, աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, հողատիրապետման ձեւերուն, ճանչցնելու եւ վճռելու բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները՝ իրենց հողերուն, տարածքներուն եւ բնական պաշարներուն վերաբերեալ, ներառնելով անոնք՝ որոնք աւանդաբար իրենց սեփականութիւնը եղած է, կամ այլապէս զբաղցուցած են ու օգտագործած: Բնիկ ժողովուրդները իրաւունք պիտի ունենան մասնակից դառնալու այս գործընթացներուն:

Յօդուած 28

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին վերստանալու իրենց նախկին ունեցուածքները զանազան միջոցներով, ներառեալ վերականգնման միջոցով, բայց եթէ սա անհնար ըլլայ՝ ապա պէտք է անոնց տեղ ստանան յարմար ու համապատասխան փոխհատուցում, որովհետեւ այդ հողերը, տարածքները եւ բնական պաշարները նախապէս ունեցած են որպէս սեփականութիւն, կամ զբաղցուցած են կամ օգտագործած, եւ որոնք բռնագրաւուեր են, յափշտակուեր են, առնուեր, օգտագործուեր ու վնասուեր են՝ առանց իրենց ազատ համաձայնութեան, առանց տեղեկացուած ըլլալու:

բ) Բացառութեամբ երբ տուեալ ժողովուրդները ազատօրէն համաձայնած կ'ըլլան՝ մնացած պարագաներուն փոխհատուցումը կ'ըլլայ հողերու, տարածքներու եւ բնական պաշարներու տեսքով, հաւասար որակով, ծաւալով, կամ իրաւական կարգավիճակով, կամ դրամական, կամ այլ համարժէք փոխհատուցմամբ:

Յօդուած 29

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին արգելափակելու եւ պաշտպանելու իրենց շրջակայ միջավայրն ու իրենց հողերու, տարածքներու եւ բնական պաշարներու արտադրողական կարողութիւնները: Պետութիւնները պէտք է հիմնադրեն եւ կազմեն օգնութեան ծրագիրներ բնիկ ժողովուրդներուն համար, արգելափակման եւ պաշտպանական նպատակներուն աջակցելու համար, առանց խտրականութեան:

բ) Պետությունները պետք է ձեռնարկեն արդիւնավետ միջոցներ՝ որպէզի ոչ մէկ վտանգավոր նիւթ պահեստաւորուի կամ թափուի բնիկ ժողովուրդներու հողերուն կամ տարածքներուն վրայ, առանց անոնց ազատօրէն արտայայտուած համաձայնութեան, եւ գիտակցուած տեղեկութեան:

գ) Պետությունները նաեւ անհրաժեշտաբար պետք է արդիւնավետ միջոցներ ձեռք առնեն՝ որպէզի իրականացնեն հսկիչ եւ կանխարգելիչ ծրագիրներու կիրառումն ու այդ նիւթերէն տուժած Բնիկ ժողովուրդներուն նշանակուած բժշկական խնամքը:

Յօդուած 30

ա) Բնիկ ժողովուրդներու հողերուն եւ տարածքներուն վրայ ոչ մէկ ռազմական գործողութիւն պետք է տեղի ունենայ, բացառաբար այն պարագային՝ երբ այն բխի հանրութեան շահերէն, կամ ալ ազատ կամքով համաձայնեցուած ըլլայ տուեալ բնիկ ժողովուրդներուն հետ, կամ պահանջը ներկայացուած ըլլայ նոյնինքն անոնց կողմէ:

բ) Պետությունները պետք է արդիւնաւետ ձևով խորհրդակցին բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ համապատասխան ընթացակարգերու միջոցով, եւ մասնավորապէս անոնց ներկայացուցչական կառոյցներուն միջոցներով՝ նախքան օգտագործելը անոնց հողերուն ու տարածքներուն ռազմական գործողութիւններու համար:

Յօդուած 31

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին պահպանելու, վերահսկելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մշակութային ժառանգութիւնը, աւանդական գիտելիքներն ու իրենց աւանդական մշակութային արտայայտչաձեւերը, ինչպէս նաեւ իրենց գիտութիւններու, տեքնիկայի ու մշակոյթի դրսեւորումները, ներառեալ մարդկային եւ գենետիկ հարստութիւնները, սերմերը, դեղորայքը, իրենց ունեցած բուսականութեան եւ կենդանական աշխարհի մասին գիտելիքները, բանաւոր աւանդութիւնները, գրականութիւնը, ձեւաբանութիւնը, մարգարուեստն ու աւանդական խաղերը, ցուցադրողական եւ կատարողական արուեստները: Անոնք նաեւ իրաւունքն ունին պահպանելու, վերահսկելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մտաւոր սեփականութիւնը՝ այսպիսի մշակութային ժառանգութեան վերաբերուող, աւանդական գիտելիքներն ու աւանդական մշակութային արտայայտչաձեւերը:

բ) Համագործակցելով բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ պետությունները պետք է ձեռնարկեն արդիւնավետ միջոցներ,՝ ճանչնալու եւ պաշտպանելու համար կիրառումը այդ իրաւունքներուն:

Յօդուած 32

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին որոշելու, զարգացնելու գերակայութիւններն ու առաջնահերթութիւնները, ռազմավարութիւնները՝ իրենց հողերը, տարածքներն ու բնական պաշարները օգտագործելու ասպարեզէն ներս:

բ) Պետությունները պետք է խորհրդակցին եւ համագործակցին բնիկ ժողովուրդներուն հետ բարեխղճօրէն՝ իրենց սեփական ներկայացուցչական կառոյցներուն միջոցով,

որպեսզի ձեռք բերեն անոնց ազատօրէն արտայայտուած համաձայնութիւնը, պատճառի ամբողջական գիտակցմամբ՝ նախքան հաստատումը որեւէ ծրագիրի, որ կրնայ ազդել իրենց հողերուն, տարածքներուն եւ այլ պաշարներուն վրայ, մասնաւորապէս այն ինչ կը վերաբերի հանքային, ջրային եւ այլ պաշարներու օգտագործմանն ու շահագործման:

գ) Պետութիւնները պէտք է հայթայթեն արդիւնավետ մեքանիզմներ՝ որպէսզի ապահովեն արդար փոխհատուցում բոլոր բնագաւառներէն ներս, եւ համապատասխան միջոցներ ձեռնարկեն՝ ետ մեղմելու համար բացասական ազդեցութիւնը շրջակայ միջավայրուն վրայ, համայնքային, մշակութային տնտեսական եւ հոգեւոր բնագաւառներուն վրայ:

Յօդուած 33

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին որոշելու իրենց սեփական քաղաքացիութիւնը, կամ անդամակցութիւնը՝ ըստ իրենց սովորութիւններուն եւ աւանդութիւններուն: Սա չի հակասեր բնիկ անհատներու իրաւունքներուն՝ ունենալու քաղաքացիութիւնը իրենց ապրած պետութեան:

բ) Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին որոշելու իրենց հաստատութիւններուն կառուցուածքը, եւ ընտրելու իրենց անդամակցութիւնը հիմնարկներով՝ համապատասխան իրենց սեփական ընթացակարգերուն:

Յօդուած 34

Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին առաջ մղելու, զարգացնելու եւ պահպանելու իրենց հաստատութիւններու կառուցուածքները, նաեւ իրենց իւրայատուկ սովորութիւնները, հոգեկերտուածքը, աւանդութիւնները, ընթացակարգերը, փորձառութիւնները, եւ եթէ գոյութիւն ունին՝ դատաբանական համակարգերը կամ սովորութիւնները՝ որոնք կը համապատասխանեն միջազգայնօրէն ընդունուած մարդու իրաւունքներու չափանիշներուն:

Յօդուած 35

Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին որոշելու անհատներու պատասխանատուութիւնները՝ իրենց համայնքներուն նկատմամբ:

Յօդուած 36

ա) Բնիկ ժողովուրդները՝ յատկապէս անոնք որոնք տարբեր միջազգային սահմաններու մէջ սփռուած են, իրաւունքն ունին ստեղծելու եւ մշակելու կապեր, յարաբերութիւններ եւ համագործակցութիւններ՝ ներառեալ հոգեւոր, մշակութային, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային նպատակներու ծառայող, իրենց սեփական անդամներով՝ նաեւ սահմանէն անդին գտնուող այլ մարդոցմով:

բ) Պետութիւնները՝ խորհրդակցելով եւ համագործակցելով բնիկ ժողովուրդներուն հետ, պէտք է ձեռնարկեն արդիւնաւետ միջոցներ՝ հեշտացնելու համար կիրառութիւնը, եւ երաշխաւորելու համար այս իրաւունքի իրագործումը:

Յօդուած 37

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրաւունքն ունին ճանչնալու, կատարելու եւ հաստատելու դաշնագիրներ, համաձայնագիրներ եւ այլ կառուցողական կարգադրութիւններ՝ վճռուած Պետութիւններուն կամ անոնց յաջորդներուն հետ, եւ Պետութիւնները պարտաւորուած են պատուելու եւ յարգելու այդպիսի դաշնագիրները, համաձայնագիրներն ու այլ կառուցողական կարգադրութիւնները:

բ) Սոյն Հռչակագիրի ոչ մէկ դրոյթը կրնայ մեկնաբանուիլ նուազեցնելու կամ վերացնելու համար բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները, որոնք նշուած են դաշնագիրներու, համաձայնագիրներու եւ այլ կառուցողական կարգադրութիւններու մէջ:

Յօդուած 38

Պետութիւնները խորհրդակցելով եւ համագործակցելով բնիկ ժողովուրդներուն հետ՝ պէտք է ձեռնարկեն յարմար միջոցներ, ներառեալ օրէնսդրական՝ որպէսզի ամբողջացնեն այս Հռչակագիրի աւարտը:

Յօդուած 39

Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին ստանալու համապատասխան ֆինանսական եւ տեքնիկական օգնութիւն Պետութիւններէն, եւ միջազգային համագործակցութենէն, որպէսզի կարողանան օգտուիլ այս Հռչակագիրի պարունակած իրաւունքներէն:

Յօդուած 40

Բնիկ ժողովուրդներն իրաւունքն ունին միջամտելու եւ առաջարկելու որոշումներ՝ ճիշդ եւ արդար ընթացակարգերու միջոցով, կարգաւորելու համար վեճերն ու տարաձայնութիւնները Պետութիւններու կամ այլ կողմերու հետ, այլեւ գտնելու ազդու դարմաններ՝ իրենց միջեւ անհատական եւ հաւաքական անախորժութիւններուն համար: Իւրաքանչիւր այսպիսի որոշում հաշուի պիտի նստի տուեալ բնիկ ժողովուրդներու սովորութիւններու, աւանդութիւններու, կանոններու եւ իրաւական համակարգերուն հետ՝ նաեւ միջազգայնօրէն ընդունուած մարդու իրաւունքներուն հետ:

Յօդուած 41

Միացեալ Ազգերու համակարգի կառոյցներն ու մասնագիտացած հաստատութիւնները, նաեւ այլ միջպետական կազմակերպութիւնները՝ պէտք է օժանդակեն տուեալ Հռչակագիրի դրոյթներու լիակատար իրագործման՝ աշխուժացնելով իրարու միջեւ ֆինանսական համագործակցութիւնն ու տեքնիկական օգնութիւնը: Պէտք է որոնեն ճանապարհներ եւ միջոցներ՝ որոնցմով բնիկ ժողովուրդները վստահօրէն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն իրենց վրայ ազդող հարցերու քննարկման:

Յօդուած 42

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը՝ անոր կից մարմինները, ներառեալ բնիկներուն վերաբերող մարմինը, եւ մասնագիտացուած կառոյցները՝ նոյնիսկ երկրի մակարդակով, եւ Պետութիւնները՝ պէտք է բարձրացնեն յարգանքը, լիարժեքօրէն կիրառելու համար սոյն Հռչակագիրի նախատեսումները, եւ պէտք է հետեւին այս Հռչակագիրի արդիւնաւետութեան:

Յօդուած 43

Սոյնով ճանչցուած իրաւունքները կը սահմանադրեն աշխարհի բնիկ ժողովուրդներու կեցութեան, արժանապատուութեան եւ բարեկեցութեան համար անհրաժեշտ նուազագոյն չափանիշները:

Յօդուած 44

Սոյնով ճանչցուած բոլոր իրաւունքներն ու ազատութիւնները հաւասարապէս երաշխաւորուած են բնիկ անհատներու կանանց եւ տղամարդկանց համար:

Յօդուած 45

Այս Հռչակագիրի ոչ մէկ դրոյթը կրնայ մեկնաբանուիլ՝ որպէս նուազեցնող կամ ջնջող բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները, որոնք անոնք ունին ներկայիս կամ կրնան ձեռք բերել ապագային:

Յօդուած 46

ա) Այս Հռչակագիրի ոչ մէկ դրոյթը կրնայ մեկնաբանուիլ՝ որպէս վերագրուող որեւէ Պետութեան, ժողովուրդի, խմբակցութեան կամ անհատի՝ անոնց իրաւունք վերապահելով զբաղուելու որեւէ գործունէութեամբ, կամ կատարելու որեւէ գործողութիւն՝ որ կը հակասէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կանոնադրութեան, կամ այլ մեկնաբանուի որպէս իրաւասութիւն տուող կամ քաջալերող որեւէ գործողութեան՝ որ կրնայ անջատել, կամ վնասել ամբողջովին կամ մասնակիօրէն՝ տարածքային ամբողջականութիւնը կամ քաղաքական միասնութիւնը ինքնակալ եւ անկախ Պետութեան:

բ) Սոյն Հռչակագիրով յայտարարուած իրաւունքներու կիրառութեան ընթացքին՝ մարդու իրաւունքներն ու բոլորի հիմնարար ազատութիւնները պէտք է յարգուին:

Սոյն Հռչակագիրով յառաջ մղուած իրաւունքներու կիրառութիւնը պէտք է ենթարկուի միայն այնպիսի սահմանափակումներու՝ որոնք նախատեսուած են օրէնքով, եւ կը համապատասխանեն միջազգային մարդու իրաւունքներու յանձնառութիւններուն: Որեւէ այդպիսի սահմանափակում՝ պէտք է ըլլայ ոչ խտրական, եւ խստօրէն անհրաժեշտ՝ ապահովելու համար յանձն առնուած ճանաչումն ու յարգանքը՝ հանդէպ ուրիշներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն, եւ բաւարարելու համար ճշգրիտ եւ ամենաանհրաժեշտ պահանջները ժողովրդավարական հասարակութեան:

գ) Սոյն Հռչակագիրով սահմանուած դրոյթները պէտք է մեկնաբանուին՝ համադրուած արդարութեան սկզբունքներու, ժողովրդավարութեան, յարգանքով՝ հանդէպ մարդու

իրաւունքներու, հաւասարութեան, անխտրականութեան, լաւ կառավարման եւ բարեխղճութեան սկզբունքներով:

13.09.2007թ.

**Արեւմտեան հայերէն լեզուով թարգմանութիւնը կատարուած է 27.06.2017
Ըստ Արմենակ Աբրահամեանի եւ Մովսէս Նաճարեանի**

stat.gov.wa@haybachdban.org

Միացիալ Ազգերու Կազմակերպութեան Հռչակագիրը՝
Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքները

